

ԱՊԱԹԱՐՑԸ

Խեղճ ապաթարց. կարգ մը տպարաններու մէջ դատապարտուած է տառադարակին մէջ անկիւնը մնալու: Խմբագիրներ ու գրաչարներ երդում ըրած են արտաքսել զինքը. աքսոր...:

Պոլսոյ «Բուլխ»-էն սկսինք: 1955-ի Յունուար 15-ի թիւին մէջ (էջ 15) կը կարդանք. «Ձեր ՀՀ համար էջը ատանկ ծիծաղելի կացութեան չենք արկեր ինքզինքը»: Ու քանի մը տող վերջ. «... իր էջութեանէն է որ չընէր այս բաները»: Սխալներու մասին խորհելէ առաջ, յօդուածին վերնագրին նայեցայ. «Էջերը»...:

Գահիւնէի «Սաւառնակ» երգիծաթերթին ալ նման այլանդակ սխալներ կը ներկայացնէ ընթերցողներուն: Արդեօք խնդացնելու նպատակով...: 1954-ի Դեկտ. 4-ի թիւին մէջ (Խ. տարի, Թ. 40) քանի մը անգամ կը տեսնենք չընէր (էջ 2, 3): Իսկ 1955-ի Յունուար 8-ի թիւը իր առաջին էջին վրայ կը գրէ «չուգեր երթալ»: Կ'երեւի «Սաւառնակ»ին մէջ քերականութիւն մը չկայ: Եւ ի՞նչ զարմանք. Յունուարի վերոյիշեալ թիւին ճակատին վրայ գրուած է «Խաղաղութիւն ամենեցուն»: Ուրիշ ուր սա ամենեցունը. կիրակնօրեայ պատարագի միջոց ի՞նչ կ'ընէ խմբագիրը: Բայց մենք վերադառնանք մեր ապաթարցին:

Պէյրուի «Արարատ» օրաթերթին ալ իր ազատ բեմին մէջ կը գրէ. «Հաւանաբար չարժեք պատասխանել» (1954, Դեկտ. 29, էջ 4, Բ. սիւնակ):

Աւելի լուրջ բնոյթ ունեցող յօդուածի մը մէջ, «Երիտասարդ հայուհի»-ի խմբագիրը, առաջարկելով որ կին պատուիրակներ ալ մասնակցին կաթողիկոսական ընտրութիւններու, կը պատգամէ. «Սրբու-

թիւններու հետ կապեր խղել-նորոյել չըլլար»: Լաւ որ կաթողիկոսական կոնգրակ մը էջը խմբագրածը:

Կ'երեւի թէ մայրաքաղաքներու նորոյթ է ապաթարց չդորձածելը:

Ահա «Յաւազ»-ն ալ, Փարիզէն, բանաստեղծ Արամայիս Սրապեանի զոյգ հատորներուն նուիրուած յօդուածի մը մէջ՝ կ'արձանագրէ. «Աւելորդ չըլլար կարծեմ յիշել...» (1955, Փետրուար 6, էջ 2, Դ. սիւնակ): Նմանապէս կը գրէ չուգեր, 24 Փետր. ի խմբագրականին մէջ, եւ չըսեր՝ նոյն թիւին Բ. էջին ա. սիւնակին վրայ:

Ու տակաւին ծրարներով նմոյշներ:

Եւ սակայն քերականական օրէնքը չատարող է եւ զիւրին. Ժխտական խոնարհումի միջոց, (նախադաս էական բայով), 2 գիրէն վերջ ապաթարց կը գրուի մի' միայն Սահմ. եղանակ ներկայի եզակի երրորդ դէմքին մէջ, ան ալ՝ երբ բայը ճայնաւորով սկսի: Օրինակ. չեմ ուզեր - չես ուզեր - չի ուզեր - չ'ուզեր:

Մեր խմբագիրներն ու տպագրական փորձերու սրբագրիչները, երբ ժխտական բայի մը հանդիպին, վայրկեան մը թող կանգ առնեն, մտածեն, հարցը լուծեն (չեմ ուտեր - չես ուտեր - չի ուտեր - չ'ուտեր), եւ ապա գրիչ շարժեն: Եթէ մըտածելիք բան մը կայ մեր պարագային, հետեւեալն է. գրելիքս Սահմ. ներկայ է, թէ Ստորագրատական անկատար: Իրաւուն հետ պէտք է չփոթել այս երկուքը. չ'ընէր եւ չընէր:

Օր. Այս գեղը վնաս չ'ընէր: Եթէ այս գեղը վնաս չընէր, անպատճառ կ'առնէի:

Սահմանական ներկան կը գրուի ապաթարցով եւ ե-ով, իսկ Ստորագրատական անկատարը՝ առանց ապաթարցի եւ է-ով:

Ուղղագրութեան հարցին մէջ՝ զանազանութիւն չենք կրնար դնել ընդմէջ լուրջ թերթի եւ երգիծական կամ զուարթ թերթի: Կատակն ալ ուղիղ պէտք է գրուի, ի սէր «Մեծաքանչ»ին:

Ժամանակին, Հ. Վարդան Վ. Հացունի նրբօրէն հեղինած է վերոյիշեալ չ'առնէր, չ'ուտեր, չ'ուգեր եւ նման ձեւերուն բասակիղբի չեղտաւորումը, հունգարեանի նմանցնելով. (Ուղղագրութիւն եւ Առուարդական Հայերէնի, 1933, էջ 340): Եւ իրաւունք կու տամ իրեն, եւ կը կարծեմ՝ թէ այդ սղումները (չ') արդիւնքն ըլլան պոլսահայ բարբառին: Պոլսեցին կ'ըսէ՝ մ'ուտեր, մ'ընէր, մ'ուգեր. առանց նմանութեամբ ձեւացեր է չ'ուտեր, չ'ընէր, չ'ուգեր. ուր չեղտն ալ չի-ին վրայէն անցեր է բային սկիզբը: Շատ աւելի լաւ է չեղեղէլ ի տառը, եւ զրեւ չի ուտեր, չի ընէր, չի ուգեր, ինչպէս կ'ըսենք մի' ուտեր, մի' ընէր, մի' ուգեր:

Այսպէսով ապաթարցի հարցը բոլորովին կը լուծուի:

ԲԱՆՏԱԽՈՐ - ԲԱՂԴԱՏԵԼ

Պէյրուի խմբագիրներէն մէկը աղնիւ սովորութիւնն ունի իր թերթին կողքին Բ. էջին վրայ արձանագրել չնորհաւորութիւններ ու ցաւակցութիւններ, իր ընթերցողներուն ուրախ կամ տխուր լուրերուն առիթով:

Կը գրէ. «... բաղդաւորուած եմ անդրանիկ գաւակով՝ ՄԱՆԶ մը» (Խ. տարի, 1954, Թ. 11): Միեւնոյն նախադասութիւնը, աւելի մաքուր հայերէնով, կը գտնենք յաջորդ թիւին մէջ. «... բաղդաւորուած եմ աղջիկ գաւակով մը... մանչ գաւակով մը»:

Կ'արձանագրուին նաեւ անունները առանց՝ որոնք «դժբաղտութիւնը ունեցած եմ կորսնցնելու...»:

Կը զարմանանք թէ ինչո՞ւ այս վերջիններուն համար չի գրեր «սգաւորուած եմ»: Պարզ է. սգաւորուիլ բայ չկայ մեր լեզուին մէջ: Կա՞յ բաղդաւորել-բաղդաւորուիլ:

Այսքանը փակագծի մէջ:

Յանցանքը աւելի մեծ է. բաղդ բառը

այդպէս չի գրուիր, այլ կը գրուի բախտ:

Հր. Աճառեան իր «Արմատական Բառարան»ին մէջ կը յայտարարէ. «Յետինները սխալ գրչութեամբ գրուած են բաղդ»:

Այս բառին պարսկերէնն է baxt. որ տառադարձութեան օրէնքին համաձայն՝ դարձած է բախտ:

Բախտ-ին համագոր ունինք բաւտ բառը, որմէ՝ բարբաւտ - բարբաւտիկ: Ծիշտ նման ձեւով ունինք դուստր եւ դուխտր (պարսկերէն՝ duxtar, duxtr). հայերէնի մէջ չի գործածուիր դուխտր ձեւը, բայց մնացած է Սանդուխտ, Սահակդուխտ, Խոսրովդուխտ, Զարմանդուխտ անուններուն ծայրը, կորսնցնելով ր տառը: Արդ, ինչպէս չէ կարելի գրել Սանդուղդ, այսպէս չէ կարելի գրել բաղդ:

Հայերէնի ուղղագրական օրէնքն ալ կու գայ հաստատել միեւնոյնը. վասնզի արմատական բառերու մէջ զ գրին կը յաջորդեն միայն տ եւ ք տառերը: Միակ բացառութիւնն է խեղդ բառը, որ սակայն արմատական ալ չէ, ըստ Հ. Արսէն Ղազիկեանի, որովհետեւ ծայրի դ տառը եւ կամուտ է, ինչպէս սպանդ, կենդանի եւն. բառերուն մէջ (Մի' գրէք... այլ գրեցէք. 1930, էջ 104):

Իսկ բաղդաւորել-ը ամենեւին կապ չունի վերի բախտ-ին հետ: Բաղդ մասնիկ մըն է որ պատահաբար հանդիպեր է դ-ին, ինչպէս ուրիշ բառերու մէջ՝ կը հանդիպի ուրիշ գիրերու. բաղդաւորել, բաղդանալ, բաղդիւնել. եւ առանց նման՝ բաղդաւորել:

«Այս կողմից սխալն այ - կ'ըսէր Հ. Արսէն Ղազիկեան, խօսելով բաղդ բառի մասին - զեռ կ'ապրի ու կ'ապրի, եւ չենք գիտեր թէ Թոր պիտի փչէ հողին» (Մի' գրէք... այլ գրեցէք. 1930, էջ 103):

Քսանեւհինգ տարի է անցեր ու զեռ հողին չէ՞ փչեր: Յուսանք՝ վերոյիշեալ թերթը բախտն ունենայ յաջորդ թիւով լուր մը հաղորդելու այս մասին:

Հ. ՆԵՐՍԵՍ ՏԵՐ ՆԵՐՍԵՍԵԱՆ